

Vammaisneuvoston lausunto koskien LÄNSI UUDENMAAN HYVINVOINTIALUEEN ILMASTO-OHJELMASTA JA HIILINEUTRAALIUSTIEKARTASTA

Yleiset kommentit

Vammaiset ja toimintaesteiset henkilöt ovat yksi suurimmista vähemmistöistä, joiden elämään ilmastonmuutos ja systeemisen tason muutokset vaikuttavat. He eivät elä erillään ympäröivästä yhteiskunnasta ja moni heistä tiedostaa ilmastonmuutoksen tuomat haasteet ja tarpeen hiilineutraalisuustavoitteiden saavuttamiselle. Myös vammaiset ja toimintaesteiset henkilöt voivat kärsiä ilmasto- ja ympäristöahdistuksesta.

Moni vammaisista ja toimintaesteisistä henkilöistä kokee ilmastoon ja ympäristöön liittyvät asiat tärkeinä. He ovat kuitenkin hyvin riippuvaisia erilaisista yhteiskunnan palveluista. Nykyisen kaltaiset palvelut ja muut yhteiskunnalliset ratkaisut eivät tee helpoksi hiilineutraalia ja ilmaston kannalta kestäväää elämäntapaa vammaisille ihmisille. Kestävien valintojen tekeminen arjessa ei usein onnistu puutteellisten, esteellisten tai saavuttamattomien palveluiden vuoksi.

Vammaisneuvosto nostaa esiin muutamia esimerkkejä siitä, kuinka hyvinvointialueen nykyiset käytännöt vaikeuttavat vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden pyrkimyksiä kohti hiilineutraalimpaa elämäntapaa:

- Kuljetuspalveluiden asiakasohje ei mahdollista kaikissa tapauksissa palvelun kestäväen elämäntavan mukaista käyttöä. Työmatkoja tarvitsevat asiakkaat eivät voi työpäivän päätteeksi ajaa työmatkalla suoraan työpaikaltaan esimerkiksi kauppakeskukseen asioille. Heidän on sen sijaan ajettava ensin kotiinsa, josta heidän on tilattava uusi taksimatka asiointia varten. Asiakasohjeen tiukan sanamuodon takia vammaisen henkilö ei siis voi hoitaa asiointiaan ekologisesti ja hyvinvointialueelle taloudellisemmin.
- Edulliset, mutta sopimattomat apuvälineet ja hoitotarvikkeet eivät aina sovellu vammaisille ja toimintaesteisille henkilöille. Huonojen ja sopimattomien apuvälineiden ja hoitotarvikkeiden hankkiminen hukkaa sekä hyvinvointialueen rahaa että aiheuttaa tarpeettomia CO₂-päästöjä, sillä niitä ei voida käyttää tarkoituksenmukaisesti. Pahimmillaan huonot apuvälineet lisäävät muiden palveluiden tarvetta. Laadukkaat, sopivat ja yksilölliset apuvälineet ovat elinehto vammaisille ja toimintaesteisille henkilöille, sillä ne tukevat heidän itsenäisyyttään ja toimintakykyään.
- Hoitotarvikejakelussa on huomattavia haasteita. Joissain tapauksissa kotiin tuotavat hoitotarvikkeet ovat jääneet sään armoille ja menneet piloille, kun niitä tuova kuljetusyritys ei ole huolehtinut niitä perille asti. Myös useissa osissa postitetut ja väärin paikkoihin jaetut hoitotarvikelähetykset aiheuttavat tarvetta lisäpalveluille ja

siten CO₂ -päästöjä, kun siirrettyjen lähetyksien perässä joudutaan ajamaan kymmeniä kilometrejä tai käyttämään avustajapalveluita esteellisissä palvelupaikoissa.

Vammaisneuvoston vastauksia ennalta annettuihin kysymyksiin:

1.1 Minkälainen hiilineutraaliustavoitetaso hyvinvointialueen tulisi mielestänne asettaa?

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen vammaisneuvosto ei ota kantaa siihen, minkälaista hiilineutraaliustavoitetasoa hyvinvointialueen tulisi tavoitella. Vammaisneuvosto edellyttää, että tehtävien päätösten vammaisvaikutuksia arvioidaan ennen päätöksentekoa. Vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden asemaa ei saa entisestään heikentää, edes hiilineutraalisuuden tavoittelun nimissä.

2.1 Minkälaisilla toimenpiteillä hyvinvointialueen tulisi mielestänne pyrkiä kohti hiilineutraaliutta?

Hiilineutraaliuustavoitteita kohti voidaan pyrkiä moninaisin toimenpitein.

Vammaisneuvosto edellyttää, että kaikki hyvinvointialueen palvelut sekä omat että ostetut ovat esteettömiä ja saavutettavia (=digitaalisesti esteettömiä). Palveluiden suunnitteleminen esteettömiksi ja saavutettaviksi säästää sekä rahaa että minimoi turhia hiilidioksidipäästöjä.

Vammaisneuvosto huomauttaa, että koko hyvinvointialueen toimintaa tulee katsoa uusin silmin ja miettiä palveluita asukaslähtöisesti. Voisiko esimerkiksi yksi hoitaja hakea useamman vammaisen ja toimintaesteisen henkilön verikokeet päästöttömällä autolla, sen sijaan, että ajattaa invatakseilla näitä yksittäisiä henkilöitä usein esteellisiin laboratorioihin? Kuljetusten sähköistäminen vähentäisi tyhjäkäyntiä auton odottaessa johtuen sähkömoottoreiden perusominaisuuksista. Liiketunnistimella varustettu "älykäs" led-valaistus hyvinvointialueen rakennuksissa säästäisi sähköä. Käyttämättä jäävien laitosten neliöiden pilottilämmitys ja vartiointi estää vandalismia ja pitää rakennukset käyttökunnossa ja reservinä investointien suojelun nimissä. Lääkkeet ja niiden jäämät eivät suoraan kosketa hiilineutraaliustavoitetta, mutta vanhojen lääkkeiden kierrättämiseen tarvitaan tehokas palautusjärjestelmä, jotta lääkejäämien määrä vedenpuhdistuslaitoksilla saataisiin minimoitua. Hyvinvointialue voi osaltaan olla mukana informoimassa asukkaita lääkkeiden oikeasta hävitystavasta. Voiko vammaisten liikkumista tukea esimerkiksi myöntämällä kolmipyöriä tai pyörätuoliin liitettäviä käsipolkupyöriä apuvälineiksi sellaisille vammaisille ja toimintaesteisille henkilöille, joilla tavallisen polkupyörän käyttö on haastavaa.

2.2 Minkälaisilla keinoilla hyvinvointialueen tulisi mielestänne vaikuttaa yhteistyökumppanien, kuten yritysten ja järjestöjen, hiilineutraaliustoimenpiteisiin?

Hyvinvointialueen tulee vaatia vastuullisuutta kaikilta yhteistyökumppaneiltaan. Kilpailutuksissa tulee asettaa ylittämättömiä kriteereitä koskien hiilineutraaliustoimenpiteitä, esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Myös järjestöavustusten osalta järjestöjä tulee kannustaa kohti hiilineutraalimpaa toimintaa. Hyvinvointialueen tulee järjestää koulutusta ja kampanjoita erilaisten kestävien valintojen edistämiseksi.

3.1 Minkälaisia ilmastonmuutokseen liittyviä sosiaalisia tai terveydellisiä riskejä tai muita vaikutuksia tunnistatte vaikuttamistoimielimenne kannalta keskeisissä kohderyhmissä?

Ilmastonmuutoksen tiedetään lisäävän erilaisia sään ääri-ilmiöitä, kuten kuumuutta ja kylmyyttä, sekä sateiden lisääntyessä syntyviä myrskyjä ja tulvia. Ongelmia syntyy sekä henkilön terveydelle että palveluille.

Vammaiset ja toimintaesteiset henkilöt ovat erityisen haavoittuvassa asemassa pidentyneiden hellejaksojen aikana. Kuumuus usein pahentaa henkilöiden perussairauksia tai tuo uusia haasteita jo olemassa olevien sairauksien päälle. Kuumuus ja terveismurheet lisäävät perus- ja erityisterveydenhuollon tarvetta ja käyntejä. Vastaavasti pitkään jatkunut kylmyys heikentää vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden toimintakykyä ja uhkaa terveyttä. Voidaanko lämpötilaan liittyviä ongelmia ratkaista esim. lämpöpumpuilla.

Kuumuus lisää myös tarvetta muille palveluille. Kuumista asunnoista voi tulla tarve päästä pois viilennettyihin tiloihin, kuten kirjastoihin. Moni vammaisen tai toimintaesteisen tarvitsee asunnosta poistumiseen ja muualla toimimiseen toisen ihmisen apua ja toimivia kuljetuspalveluita. Tämä lisää kysyntää muun muassa kotihoidolle, henkilökohtaiselle avulle ja liikkumista tukeville palveluille.

Myrskyt ja tulvat sekä yllättävät maastopalot tuovat paineita sekä terveydenhuollolle että erityisesti pelastustoimelle. Suurin osa vammaisista ja toimintaesteisistä henkilöistä asuu omissa asunnoissaan muun väestön joukossa. Heidän selviytymisensä turvaaminen tulvien ja myrskyjen aikana on varmistettava. Vammaisneuvosto on erityisen huolissaan omissa kodeissaan asuvien vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden tilanteesta akuuteissa kriisitilanteissa. Monen heistä ei ole mahdollista selviytyä omatoimisesti edes muutamaa tuntia – saati 72 tuntia –, jos vedentulo ja/tai sähkönsaanti lakkaavat. Toisaalta miten varmistetaan välttämättömän avunsaanti tilanteissa, jossa työntekijät pelastavat omia läheisiään.

Ilmastonmuutos lisää uusien sairauksien esiintyvyyttä ja pandemioiden todennäköisyyttä. Muun muassa koronapandemian aikana vammaisten henkilöiden kuolleisuus oli tavallista väestöä suurempaa. Moni vammaisen ja toimintaesteinen henkilö kuuluu erilaisten sairauksien riskiryhmiin, minkä lisäksi he ovat usein riippuvaisia ulkopuolisten henkilöiden avusta.

Vammaiset ja toimintaesteiset henkilöt tarvitsevat usein arjessaan toisen henkilön apua, esimerkiksi henkilökohtaista avustajaa tai kotihoitoa. Sään ääri-ilmiöt saattavat vaikuttaa ihmisten työkykyyn ja työllisyyteen, mikä heijastuu myös sote-alan työntekijöihin. Muun muassa henkilökohtaisista avustajista on jo nyt pulaa, ja tilanne voi pahentua entisestään. Sama työkyvyn heikkeneminen vaikuttaa myös muihin sote-alan työntekijöihin.

Ilmastonmuutoksen sosiaalisia vaikutuksia vammaisiin ja toimintaesteisiin henkilöihin on vaikea ennustaa. Vammaiset ja toimintaesteiset henkilöt eivät ole vakio. Jokainen vammaisen henkilö on yksilö, jolla on omat tarpeensa ja vamman/vammojen asettamat reunaehdot. Se, mikä on hyväksi yhdelle, ei välttämättä sovi toiselle. Vammaisneuvosto on huolissaan siitä, että vammaiset ja toimintaesteiset henkilöt suljetaan – kenties epähuomiossa – ulos yhteisöstä ja palveluista, kun tavoitellaan hiilineutraalisuutta. Vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden voi vammansa vuoksi olla vaikea elää vammattomien määrittelemässä hiilineutraalissa yhteiskunnassa. Pyöräily voi olla hyvä tapa vähentää liikumisen CO₂-päästöjä, mutta se ei ole kaikille mahdollinen liikumisen muoto. Myös esimerkiksi paperitiedotteista luopuminen sulkee ulos ihmisiä, joille digitaalinen tiedonvälitys on saavuttamatonta.

Useat vammaiset ja toimintaesteiset henkilöt ovat jo nyt pienituloisia, ja heidän tulee selviytyä riittämättömillä palveluilla. Elintaso, joka muulle väestölle on arkipäivää, ei useinkaan ole sitä vammaisille ja toimintaesteisille henkilöille. Jos heille oleellisia palveluita heikennetään edelleen ilmastonmuutoksen torjumisen nimissä, kuten pakkoyhdistelyt kuljetusta tukevissa palveluissa, muodostuu arkipäiväinen elämä heille mahdottomaksi selviytymistaisteluksi. Huonommat apuvälineet ja hoitotarvikkeet eivät myöskään ole ratkaisu hiilineutraalisuuden saavuttamiseksi. Ilmastonmuutoksen torjuminen kaatuu silloin kohtuuttomaksi taakaksi heille, jotka ovat sen suhteen jo valmiiksi heikoimmassa asemassa.

Lopuksi

Vammaisneuvosto edellyttää, että hiilineutraalisuutta tavoitellaan keinoilla, jotka ovat tutkittuun tietoon perustuvia. Ilmastonmuutoksen torjuminen ja hiilineutraalisuuden tavoittelemisen vaatii ajatustavan muutosta hyvinvointialueella. Prosesseja ja palveluita tulee tarkastella kokonaisuutena asiakkaan näkökulmasta. Vammaisia ja toimintaesteisiä henkilöitä on myös kuultava kaikissa heitä koskevissa asioissa. Kuuleminen ei siis koske pelkästään vammaispalveluita.

Vammaiset ja toimintaesteiset henkilöt voivat olla osa ratkaisuja matkalla kohti hiilineutraalia hyvinvointialuetta. Heille hyvinvointialueen tuottamat ja ostamat (tuki)palvelut ovat usein elinehto. He eivät kuitenkaan ole pelkästään hoivan, hoidon, huolenpidon ja hyvinvointialueen palveluiden kohteita. Vammaiset ja toimintaesteiset henkilöt ovat toimijoita, joilta löytyy myös näkemystä ja ongelmanratkaisukykyä moninaisiin ongelmiin.

Vammaisneuvoston puolesta valmisteluryhmä

Pirkko Kuusela
puheenjohtaja

Hanna Bäckström
jäsen

Jakelu Niko Vehmas
Aluehallitus

Tiedoksi Vammaisneuvosto

PL 33, 02033 LÄNSI-UUDENMAAN HYVINVOINTIALUE

PB 33, 02033 VÄSTRA NYLANDS VÄLFÄRDSOMRÅDE

luvn.fi